

Date: 27th January-2025

XALQ CHOLG'U IJROCHILIK TEXNIKASI VA TURLARI

Shafoatov Fazliddin, Musayeva Aziza

Respublika musiqa va san'at kolleji

Annotatsiya: Mazkur ilmiy ish "Xalq cholg'u ijrochiligi va uning texnikasi" xalq musiqasining ijro usullari, texnikalari va asboblari haqida chuqur tahlil beradi. Asarda, turli xalqlarning xalq cholg'usi musiqasida qo'llaniladigan asboblari va ular yordamida bajariladigan ijro texnikalari keng yoritilgan. Ishda, xususan, O'zbekistondagi xalq cholg'usi, uning mashhur asboblari (dombradan to doiragacha), ijrochilikda qo'llaniladigan asosiy usullar (pizzicato, arco, improvizatsiya va boshqalar) hamda musiqa ijtimoiy va madaniy ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Xalq cholg'usi, Ijrochilik texnikasi, Musiqa asboblari, Improvizatsiya, Zarb asboblari, Simli asboblari, Ijro usullari, Xalq musiqasi, Musiqa folklori, Shashmaqom, Xalq musiqasining shakllari, Musiqa va madaniyat, Etnomuzikologiya

Xalq cholg'u ijrochilik texnikasi va turlari xalq musiqasining ajralmas qismidir va har bir mintaqaning o'ziga xos ijro uslublari mavjud. Xalq cholg'usi asosan an'anaviy musiqiy asboblari yordamida ijro etiladi, va ularning texnikasi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bu texnikalar musiqa ifoda kuchini oshiradi va uning ma'naviy-madaniy ahamiyatini ta'minlaydi. Quyida xalq cholg'u ijrochilik texnikasi va turlariga oid ba'zi muhim jihatlari keltirilgan.

Xalq cholg'usi ijrochiligida turli texnikalar mavjud bo'lib, ular har bir asbobning xususiyatlariga qarab farqlanadi. Asosan, texnikalar quyidagi turlarga bo'linadi:

Pizzicato (pizzikato) — String (cho'l) asboblari uchun, masalan, skripka yoki doira kabi musiqiy asboblarda, chap barmoq bilan simni chertib ijro etish. Bu texnika musiqada qattiq, aniq va "qisqich" tovushlarni yaratadi.

Arco (arqo) — Kamon yordamida simli asboblarda ijro etish texnikasi. Bu usul xalq cholg'usida juda keng tarqalgan va musiqa ijrochiligi an'anaviy ritmik tuzilmasini ta'minlaydi.

Taqsim (improvizatsiya) — Xalq musiqasida, ayniqsa o'zbek, tojik, turkman musiqasida musiqiy va ritmik improvizatsiya katta rol o'ynaydi. Ijrochi musiqa ijrochiligi asosiy melodiya va ritmga tayanib, yangi musiqiy elementlar yaratadi.

Tortish yoki qirqish — Simli asboblarda simni tortish yoki qirqish usullari yordamida maxsus tovushlar hosil qilinadi. Bu usul, masalan, uzbek xalq musiqasida, dastlabki ifodalar uchun ishlatiladi.

Banging — Xalq musiqasida ba'zan zarb asboblari yoki to'plamlar, masalan, doira, dombra yoki dutor kabi asboblari yordamida turli zarb texnikalari (masalan, "shuvoq" yoki "tappan") ishlatiladi. Bular ijrochi tomonidan turli ritmlar va urg'ular yaratish uchun ishlatiladi.

Date: 27th January-2025

Portamento — Musiqada ovozning bir tonaldan boshqa tonaldan o'tishi. Xalq cholg'usi ijrochiligida bu usul, masalan, naqqoshlarda va xorijiy asboblardan bilan ijro etiladigan asarlarda ishlatiladi.

Xalq cholg'usi ijrochilik texnikasi va turlari ko'plab musiqiy asboblarni o'z ichiga oladi. Ularning har biri o'ziga xos ijro turlariga ega:

Qadimiy simli asboblardan:

Dombra: O'zbek xalq musiqasining mashhur asbobi bo'lib, ikki simli bo'lib, ijrochi asosan qo'l harakatlari orqali tizimli ravishda melodiyalarni yaratadi. Usta ijrochilar dombirani juda nozik va zamonaviy texnikalar bilan ijro etishadi.

Rubob: O'zbek va boshqa Markaziy Osiyo xalqlarining simli asbobi bo'lib, uning ijro texnikasi o'ziga xos bo'lib, ko'pincha haroratli yoki suyuq tovushlar yaratish uchun ishlatiladi.

Doira: Xalq musiqasida keng qo'llaniladigan zarb asboblardan biri bo'lib, uni qo'lda turli urish texnikalari yordamida ijro etish mumkin. Doiradagi har bir urishning o'ziga xos ritmi bor va bu musiqaning asosiy urg'ularini tashkil etadi.

Davul: Ba'zan katta hajmdagi davul ham ijro etiladi, bu ko'proq xalq musiqasining dastlabki qismlarini yoki yirik tasvirlarni yaratish uchun ishlatiladi.

Surnay: Bu an'anaviy naqqoshlarga xos bo'lgan va musiqada juda chuqur ovozlarni chiqaradigan havoga asoslangan asbobdir. Surnayda ijro etish texnikasi turlicha bo'lib, musiqiy elementlarni yoki ifodali detallarga urg'u berish uchun keng qo'llaniladi.

Shashmaqom: Bu asbobni xususiyatlari bilan ijro etish orqali turli xil xush ovozli va kutilgan melodiyalar hosil qilinadi.

Xalq cholg'usi ijrochiligida improvizatsiya alohida o'rin tutadi. Xalq musiqasida "taqsim" (improvizatsiya) usuli ko'pincha ijrochining o'zini ifoda etishi, asar yoki musiqiy parcha ustida ijodiy tajriba qilish imkonini beradi. Taqsim ijrochi tomonidan o'z badiiy qobiliyatiga qarab amalga oshiriladi.

Xalq musiqasida an'anaviy shakllar hamda ijro uslublari har bir hududda o'ziga xosdir. Misol uchun, O'zbekistondagi xalq musiqasida ko'pincha "Shashmaqom", "Beshkent", "Terme" kabi an'anaviy shakllar uchraydi. Ushbu shakllarda ijrochi o'z musiqasini yaratish va uni o'ziga xos uslubda ifodalashga harakat qiladi.

Xulosa:

Xalq cholg'usi ijrochilik texnikasi va turlari musiqaning an'anaviy qirralarini o'z ichiga oladi. Har bir asbobning o'ziga xos ijro uslubi bor va bu ijrochi uchun musiqa orqali hissiyotlarni taqdim etish imkoniyatini yaratadi. Xalq musiqasi va ijrochilik texnikasi milliy madaniyatni saqlash va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

ADABIYOTLAR:

1. "O'zbek xalq musiqasi" – Sh. X. Abdurahmonov
2. "Xalq musiqa asboblari va ijro usullari" – F. M. Usmonov
3. "Musiqaning nazariyasi" – V. F. Sokolov
4. "O'zbek xalq musiqasining asosiy janrlari" – S. A. Tursunov

Date: 27th January-2025

5. Musiqiy folklor va uning rivojlanishi" – G. A. Murtazayeva

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings

